

RADNÓTI MIKLÓS ÉS KNER IMRE LEVÉLVÁLTÁSA

A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának 1933-ban kezdődött rendkívül gyümölcsöző kapcsolata Kner Imrével, a nagy tipográfussal, a Kollégium feloszlása után sem szakadt meg: személyes munkakapcsolatok, baráti levelezések és találkozások éltették tovább.

Értékes bizonyíték erre Radnóti Miklós *Meredek út* c. verseskötönyvének kiadástörténete. Nem akadt kiadó, aki a könyvet saját költségén megjelentette volna, így Radnóti maga akarta verseit kiadni. Ehhez kért baráti segítséget Haiman-Kner Györgytől, a „harmadik-nemzedék”-ként számon tartott Kner unokától (jelenleg a Magyar Iparművészeti Főiskola tanszékvezető tanára), akinek egy bécsi papírnagy-kereskedő cég budapesti igazgatójától sikerült ingyen papírt szereznie. A kapott papír azonban nem volt alkalmas a verseskötet kinyomtatására, mire Kner Imre vállalta, hogy a megfelelő papírra kicserélve azt, kedvezményes áron ki is nyomtatja a könyvet. Mivel a Cserépfalvi-cég meg a kiadó szerepére vállalkozott, sikerült elkerülni, hogy a *Meredek út* kiadójaként a szerző szerepeljen.¹

Így született meg 1938 decemberében Kner Imre gyomai nyomdájában, Haiman-Kner György tipográfiai tervei nyomán a *Meredek út* c. Radnóti-kötet.

A könyv a Magyar Bibliophil Társaság 1938-as könyvvversenyén „Az év legszebb könyve” kitüntetés is elnyerte „Finom ízlésű nyomdai kiállításáért”.²

A *Meredek út* megjelenése alkalmával történt Radnóti—Kner levélváltás dokumentumai a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma és Kner Imre kapcsolatát feldolgozó szakdolgozat levéltári kutatómunkája során kerültek elő.³ Lelőhelyük az 1. sz. Békés Megyei Levéltár, Gyula. Ugyanitt olyan levelek is találhatóak, amelyek azt bizonyítják, hogy Radnóti Miklós és Kner Imre kapcsolata a későbbiekben Ortutay Gyula révén állandósult, akit egyaránt meleg barátság fűzött a költőhöz és a tipográfushoz. Kner éppen Ortutay Gyula közbenjárására ajándékozta meg Radnótit néhány értékes, saját kiadványával.

1.

RADNÓTI MIKLÓS LEVELE KNER IMRÉHEZ BUDAPEST, 1938. december 14.

Kedves, jó Kner Uram,

a könyv izgalmai közepette meg sem köszöntem még kedvességét és méltányosságát. Most így, hálás köszönetemmel együtt mindjárt köszönhetem a díj alkalmából is és szívből gratulálok a „harmadik-nemzedék”-hez, Gyurkához is, aki 2 díjat vitt el az idén.

Nem figyelmetlenség, vagy feledékenység részemről az, hogy nem küldtem még egy dedikált példányt Önnek, csak várom, hogy elkészüljön a kötött példány, — s azonnal küldök.

Szeretném, — hogyha legközelebb úgy jön fel Pestre, hogy magánéletre is marad ideje, — megtisztelne bennünket.

Még egyszer hálás szívvel köszönöm kedvességét és a gyönyörű könyvet és tisztelettel, szeretettel köszöntöm igaz híve:

Radnóti Miklós

Hálás köszönettel, szeretettel üdvözlí Radnóti Fijí⁴
1938. december 14.

Címzés: V. Pozsonyi út. 1.⁵

2.

KNER IMRE LEVELE RADNÓTI MIKLÓSHOZ GYOMA, 1938. december 26.

Kedves és igen tisztelt Uram!

Gyoma, 1938. december 26.

Örömmel vettem a dedikált példányt amely igen gusztusosan hat. Mélabúsan állapítom meg, hogy íme ilyen egyszerű eszközökkel sikerült ilyen minden tekintetben a legjobb európai tradícióhoz kapcsolódó kötetet közösen létrehoznunk, úgy

tartalmát, mint ruháját illetően. De hol van, vagy hová készül elveszni az a nagy tradíció, amelyhez mindez a munka fűződik? Járkálunk, járkálunk halálra ítélték⁶ és úgy teszünk mint ha élénk. Én is változatlan szorgalommal, igyekezettel végzem a dolgom. Azt hiszem a baj az, hogy nincsen fantáziám⁷. Amikor felvittek a műtőbe műtét, altatás előtt, abszolút izgalom nélkül, teljes nyugalommal másztam fel a kocsi a félelem legkisebb nyoma nélkül. Nem a tudományban és technikában való hit és bizalom volt ennek az oka, hanem az, hogy nem tudtam elképzelni, hogy negyedóra múlva késsel fogják vágni a hasamat és kifogják vágni belőlem egy beteg szervemet. — Most sem tudjuk elképzelni mindazt, amit ezek az események jelentenek. Jó ez, vagy rossz ez, nem tudom. Mindenesetre elfogadom kedves meghívását, de hogy mint ügynevezett magán ember felutazhatom-e én még majd Pestre, azt igazán nem tudom. Holnap elküldöm Önnek egyik kis könyvem, szíves viszonzásul, amelyről nem tudom, hogy megvan-e Önnek, kérem fogadja szívesen.

Kedves Feleségével együtt szívesen üdvözlí őszinte híve.

Címzés: Nagyságos
Radnóti Miklós
író úrnak
Budapest
V. Pozsonyi út 1.

3.

RÉSZLET ORTUTAY GYULA KNER IMRÉHEZ ÍRT LEVELEBŐL BUDAPEST, 1939. március 18-án

„...S végül valami szerénytelent: Radnóti Miklósnak megsajdult a szíve, amikor látta nálam a küldeményedet. Ha ezekből a kötetekből valamit küldhetnél neki, bizonyára nagyon boldoggá tennéd. Ő nem számít erre s nem tud levelemről, de én megírom: ne tekintsd túlnagy szemtelenségnek. De önála nagyon helyen van a könyv.”

4.

KNER IMRE LEVELE RADNÓTI MIKLÓSHOZ GYOMA, 1939. március 21.

Kedves és igen tisztelt Uram! Gyoma, 1939. március 21.
Ortutay Gyula közös barátunk kérésére összeszedtem egy csomó különféle kiadványomat és itt küldöm. Kérem, használja ezeket egészséggel, ahogy mifelénk mondaní szokták.

Szíves üdvözléttel vagyok híve⁸

Címzés: Nagyságos
Radnóti Miklós
író úrnak
Budapest
V. Pozsonyi út 1. sz.

Közli: HARMATI IDA

JEGYZETEK

¹ Haiman György főiskolai tanár, ill. Botyánszky Pál, a Békés megyei Kner Nyomda igazgatójának szíves leveléből közlése nyomán.

² Vö. Corvina, 1938. 51. sz. 154. l. A kitüntetett öt könyv között még egy Haiman-Kner György tipográfijával készült kiadvány is szerepelt az *Adassék a levél... Régi és új szerelmes levelek 1528—1938* c. kötet.

³ Szakdolgozatunk szűkebb célja Buday György és Kner Imre gazdag levelezésének feltárása. Radnóti levelét (20. sz.) és Kner választát (21. sz.) — nyilván a Kollégiumra való tekintettel — az Ortutay Gyula és Kner Imre levelezését tartalmazó dosszié őrzi. A két vaskos levélköteget Szabó Ferenc levéltárigazgató választotta ki és küldte Szegedre. Segítségét őszintén köszönjük.

⁴ Radnóti Miklósné írásával.

⁵ A levelezőlapra Kner ceruzával kiírta Radnótiék pesti címét: V. Pozsonyi út. 1. sz.

⁶ Vö. Radnóti: „Járkálj csak, halálraírtél!” (1936). Kner végzetesen megjövendőli itt sorát: 1944-ben a fasiszták pusztították el.

⁷ Itt az eredetiben nincs pont.

⁸ Kner levelei gépírásos másodpéldányok, ezért hiányzik az aláírás. A 3. és 4. levél leelő helyi száma: 26, 27.

RADNÓTI MIKLÓS: „PAX ALMA VENI...”

A napilap hírei között olvasom, hogy augusztus másodikán, kedden hajnalban, az angyalföldi elmeegógyintézet szomszédságában egy férfi fáramászott és a magasból beszédet intézett a csoportosuló emberekhez. Felszólította őket, hogy a parafadugóikat azonnal szolgáltatassák be neki, mert azokkal akarja betömni a világ összes fegyvereit. Aztán harsány hangon a békét élte. A rendőr leszedte a fa tetejéről és bevitte a közeli tébolydába, ahol „megállapítást nyert”, hogy a szónok az intézet szökött „ápolta”.

Cigarettára gyújtok és újra elolvasom a hírt. Dédelgetem, színezem magamban a képet. Egy ember a fa tetején békességet kiált. Egy „ápolt” végre nem Napóleonnak, nem japán császárnak képzeli magát. Majd borzongani kezdek és óvatosan körülnézek. Nyár elején felkapaszkodtam egy dobogóra s békehimnuszt szavaltam egy egy irodalmi társaság előadóestjén. Nemrégiben pedig lefordítottam Tibullus *Detestatio belli-jét*.

Csak a fatetón múlna s a parafadugón? Viselkedés és műforma kérdése lenne az egész?

Nyugat, 1938. szeptember.

MŰFORDÍTÓK VALLOMÁSA RADNÓTI MIKLÓSRÓL

ANNE-MARIE DE BACKER (Franciaország)

TALÁLKOZÁS EGY KÖLTŐVEL

1962 körül, a Flore kávéházban találkoztam „testben és lélekben” Radnóti Miklóssal. Tizennyolc éve halott volt már akkor. Gara László, a Franciaországban s Magyarországon is jól ismert versgűjtemény, az *Anthologie de la Poésie Hongroise* szerkesztője ismertetett meg velem. Az antológia már majdnem készen volt, amikor Garával kapcsolatba kerültem. Nekem adta hát a fordítóra még nem talált verseket, melyek irattartójában pihentek. Megvolt az az örömöm, hogy közülük néhányat új életre kelthettem, a francia nyelv és prozódia szabályai szerint. Ellágyultan olvasom ma újra őket. Flore-kávéházi összejöveteleinkre emlékeztetnek, ahol Gara a nyersfordítások szövegét diktálta, s a magyar verssel egyenértékű francia verset remél tőlem, lehetőleg minél gyorsabban. Sietni kellett; fordítottam hát, mint egy ihletett médium, szinte önkívületben, lábamat a padra magam alá húzva, monoton s titokzatos dallamokat dúdolgatva magam elé. A Flore kávéház még emlékezik e felejthetetlen pillanatokra. Gara néha visszaadta szövegemet, sürgősen vissza kellett térnem az éber álom állapotába, hogy tömörebb, dallamosabb vagy pontosabb verset írjak.

Egy este Gara felolvasta az *Erőltetett menet*-et, s ott a kávéházban mindjárt le is fordítottam. Akkor még szinte semmit nem tudtam a költőről. Verse azonban magáért beszél. Ösztönösen találtam rá a fordítás szaggatott ritmusára, melyben a cezúra a 14 szótagos sor közepére kerül. Ez a forma, gondolom, jól tükrözi a ki-méletlen és kegyetlen, megállás nélküli menetelés hangulatát, s a szív gyors verését visszhangozza. Nem szándékosan alkalmaztam pedig ezt a ritmust, kizárólag a tudatalatti dolgozott bennem Radnóti szövegének átültetése közben.

Csodálattal és szálnalommal olvasom ma a verset, s az jár eszemben (ma már tudom), hogy kéziratát a deportációban elpusztult s tömegsírba lökött költő zsebében találták. Éppen ezért kétszeresen becses számomra, s még büszkébb vagyok arra, hogy lefordítottam.

A költő életművében (melyet, sajnos, csak néhány más fordítás útján közelíthetek meg), úgy érzem, az *Erőltetett menet* a beteljesedés verse, szinte végrendelet jellegű.

Mint a bika című versében olvassuk: „Így küzdök én is és így esem el majd, / s okulásul késő koroknak, csontjaim őrzi a táj.”

S a *Járkálj csak, halálrattélt* azt a másik menetet vetíti elénk. S ott van a nagyszerű *Törédék*: „Oly korban éltem én e földön, / mikor az ember úgy elaljasult, / hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra...”